

metaforenes systematiske forekomster (fx Eckerström, 1998, Elofsson 1998, Andersen, M. S., 2000 og Forceville 2000), men tolker resultaterne mentalistisk. Flere steder er man således nok klar over, at der er et problem i den lakoff-johnsonske metafortilgang, men de alt for mange antagelser i forskellige retninger om, hvordan metaforene i alternative tilfælde er strukturerede, er inkonsekvente og vildledende. Den kognitiv semantiske forskning ses som tilsyneladende behæftet med fejl, men i faglitteraturen demonstreres der ikke et alternativ. Der skal nedenfor gøres rede for disse synspunkter, og der skal demonstreres et alternativ.

3.2.1. Kritik af empiri og systematik i den kognitive semantik

Nedenfor vil jeg give nogle eksempler på, at Lakoff og Johnson empiriske belæg for deres teori er tyndt. Det kan vises, at flere af de metaforiske ytringer, som Lakoff og Johnson bruger som belæg for deres teori, er meget lavfrekvente på Internettet. Dette kan ses som udtryk for, at Lakoff og Johnson ikke har undersøgt og kvalificeret deres metaforiske ytringer.

Dette kapitel har ikke status af at modbevise Lakoff og Johnsons teori og eksistensen af begrebsmetaforer. Formålet er derimod at vise, at Lakoff og Johnson ikke har bevist deres teori empirisk.

Ovenfor så vi (på side 95), hvorledes det empiriske grundlag, Lakoff og Johnson arbejder ud fra, må betegnes som uheldigt. Vi så på fx Lakoffs internetdatabase (Lakoff 1995), hvor der var fulgt op på ideerne fra Lakoff og Johnson 1980a. Vi så også de empirisk uheldige elementer i deres bog fra 1980 (på side 78). Bogen (1980a) betragtes flere steder som banebrydende, men på mange måder som ikkegennembearbejdet. I perioden siden starten af 1980'erne har de efter egne og andres udsagn rettet op på fejlene både teoretisk og empirisk. I det følgende skal jeg – uden at være tendentiøs, men ved at slå ned repræsentative steder i deres arbejder siden 1980 og op til i dag – undersøge nogle af deres teksteksempler for herved at pege på det uheldige i deres empiriske grundlag.

I et samarbejde mellem Lakoff og Kövecses (Lakoff og Kövecses 1983) undersøges de metaforiske systemer, som afspejler kropsfølelser. Flere af eksemplerne er gengangere fra Lakoff og Johnson 1980a. I nedenstående ramme angives først eksemplerne fra deres arbejde, fx: *"lost his cool"*. An-

dre plausible muligheder undersøges også – dette fremgår af efterfølgende linjer, fx: "*lost her cool*". Tekststrengene i citationstegn er undersøgt.

Eksempler på metaforiske ytringer fra Lakoff og Kövecses (1983)

(Lakoff og Kövecses 1983, 3):

He "lost his cool" – 3.342.

- "lost her cool" – 505.

He was "foaming at the mouth" – 9.572.

She was "looking daggers at" me – 350.

(Undersøgt i Kvasirsøgemaskinen d. 28. november 2001).

Det ses her at *lost his cool* er væsentligt mere udbredt end fx *looking daggers at*. På grund af den store størrelsesmæssige forskel mellem de forskellige udtryks frekvenser er det urimeligt at sætte metaforerne i samme liste, som Lakoff og Kövecses har gjort, for det indikerer, at udtrykkene er lige aktive i vores dagligdag.

Eksempler på metaforiske ytringer fra Lakoff 1987

(Lakoff 1987, 388):

Your insincere apology just added “fuel to the fire” – 13.503.

Those are “inflammatory remarks” – 1.882.

- “inflammatory remark” – 171.

That “kindled my ire” – 3.

- “kindled his ire” – 12.

- “kindled her ire” – 0.

-

Boy, “am I burned up”! – 2

I gave “vent to my anger” – 24.

- “vent to her anger” – 60.

- “vent to his anger” – 451.

(Undersøgt i Kvasirsøgemaskinen d. 28. november 2001).

I Lakoff 1987 kan der findes en lang række metaforiske ytringer, der kun optræder lavfrekvent. Det er svært på denne baggrund stadig at betragte Lakoffs eksempler som vægtige empiriske beviser.

Også her bemærkes, at der findes en række metaforiske ytringer, som anvendes regelmæssigt med frekvenser på flere hundrede og op til tusind. Det betyder, at mange af Lakoffs metaforiske ytringer ikke er særlig aktive. Det er ikke nogle ytringer, vi bruger igen og igen i vores dagligdag. Til gengæld er andre af Lakoffs metaforeriske ytringer meget frekvente, fx: *fuel to the fire*, og sådanne må karakteriseres som aktive i sproget. Bemærk også den lave frekvens i nedenstående ramme.

Eksempler på metaforiske ytringer fra Lakoff og Johnson 1999

(Lakoff og Johnson 1999, 64):

The marriage is *out of gas* – “marriage is out of gas” - 0.

- “marriage was out of gas” – 0.

(Undersøgt i Kvasirsøgemaskinen d. 28. november 2001).

En mere systematisk undersøgelse af Lakoffs metaforiske ytringer på hans hjemmeside viser samme tendens. Her gennemgås de tre første begrebsmetaforer systematisk, (a) *a problem is a locked container for its solution*, (b) *a force is a moving object* og (c) *a problem is a body of water*. Lakoff kommer her med ca. 25 metaforiske ytringer, som skal dokumentere hans teori. For alles vedkommende undersøges mindre dele af ytringerne (anført i citations-tegn):

Undersøgelse af Lakoff 1995

A force is a moving object

Even small “magnets are sources” of magnetism that can erase credit cards – 3.

The attractive “force of the females’ pheromones” is directed only at males of the same species – 2.

“Greed is the strongest evil force” at work in the world today – 2.

- “Greed is the strongest force” – 0.
- “Greed is a strong force” – 0.

It takes a long time for “force applied at” one end of a long train to reach the other end – 523.

The “magnetic force pulled” at the horseshoe – 10.

- “magnetic force pulls” – 19.
- “magnetic forces pull” – 5.
- “magnetic forces pulled – 1.

The “centrifugal force pushed” the coin to the edge of the disk – 6.

- “centrifugal force pushes” – 125.

The “force of the tractor beam” held the shuttlecraft motionless – 8.

The “force of his hypnotic words” had me in its grip – 2.

- “force of her hypnotic words” – 0.

The “force of gravity of the moon” is much weaker – 5.

Big “magnets emit strong” undeniable forces – 1.

- “magnet emits strong” – 0.

(Undersøgt i Kvasirsøgemaskinen d. 28. november 2001).

Undersøgelse af Lakoff 1995

A problem is a body of water

He “dived right into the problem” – 5.

- “dive right into the problem” – 4.
- “dives right into the problem” – 0.
- “dived into the problem” – 1.
- “dive into the problem” – 26.
- “dives into the problem” – 1.
- “dived into the problems” – 0.
- “dive into the problems” – 6.
- “dives into the problems” – 0.

He really “immersed himself in the problem” – 4.

- “immerses himself in the problem” – 0.
- “immerses herself in the problem” – 0.
- “immersed herself in the problem” – 1.

The “problem itself is murky” – 2.

- “problem is murky” – 14.
- “problems are murky” - 3

The “murky waters of the investigation” frustrated him – 2.

He’d been “fishing for the answer” for weeks – 24.

- “fishing for the answers” – 7.
- “fish for the answer” - 22.
- “fish for the answers” – 1.
- “fished for the answer” – 2.
- “fished for the answers” – 0.

He kept “coming up empty” – 2.485.

- “come up empty” – 7.339.
- “comes up empty” – 2.247.
- “came up empty” – 9.289.

Finally the “answer surfaced” – 41.

- “answer surfaces” – 32.

The “answer’s just floating” around out there - 0.

- “answer is floating” – 12.
- “answer was floating” – 2.
- “answers are floating” – 6
- “answers were floating” – 0.

(Undersøgt i Kvasirsøgemaskinen d. 28. november 2001).

Undersøgelse af Lakoff 1995

A problem is a locked container for its solution

We have to "look deeply into this problem" - 2.

- "look deeply into the problem" - 10.
- "look deeply into the problems" - 1.
- "looked deeply into the problems" - 0.
- "looked deeply into the problem" - 3.

The detective "set out to crack the case" - 23.

I'm going to "break this case" wide open - 164.

He finally found the "key to the problem" - 1353.

That's a "hard problem" - 11.462.

- "hard problems" - 10.838.

I found his "explanation impenetrable" - 3.

The "truth finally came out" - 202.

- "truth came out" - 2.724.
- "truth comes out" - 5.364.
- "truth come out" - 1.051.

The "truth emerged" - 469.

- "truth emerges" - 1.297.
-

(Undersøgt i Kvasirsøgemaskinen d. 28. november 2001).

I en række tilfælde er de metaforiske ytringers frekvens meget lav, og herfra skal der fratrækkes det eller de eksempler på metaforiske ytringer, som søgemaskinen finder på Lakoffs hjemmeside.

Bemærk i denne oversigt den størrelsesorden, som adskiller dagligdags metaforiske ytringer som fx: *truth comes out* og *hard problem* – og de meget sjældne ytringer, fx: *look deeply into this problem*, *magnets emit strong* og *greed is the strongest force*. I en række tilfælde er mine alternativer meget hyppigere end Lakoffs forslag, se fx: *The “centrifugal force pushed” the coin to the edge of the disk* – 6 stk., Lakoffs forslag, og *“centrifugal force pushes”* – 125 stk.

På grundlag af disse forhold kan det konkluderes, at Lakoff ikke har undersøgt, om ytringerne er empiriske funderede. Disse metaforiske ytringer er antagelser dannet på baggrund af tynd empiri, og de kan derfor ikke betragtes som vægtige empirisk beviser.

Lakoff og Johnson giver flere steder udtryk for deres egen empiris validitet, bl.a.:

"Som vi skal se, så stiller de empiriske resultater, jeg fokuserer på, spørgsmålstegn ved to dominerende retninger i vor tid [nemlig objektivisme og dekonstruktivisme.][...] Generelt er det, vi har fundet ud af, at betydning og værdier har deres grundlag i vore kroppes og hjerners natur og i vore interaktioner med vor fysiske, sociale og kulturelle omverden." (Johnson 1993, 27-28).

"For more than two thousand years, philosophy has defined metaphysics as the study of what is literally real. The weight of that tradition is so great that it is hardly likely to change in the face of empirical evidence against the tradition itself." (Lakoff og Johnson 1999, 14).

Til disse citater kan der knyttes nogle kommentarer. På det grundlag at Lakoff og Johnson har opfundet metaforer, kan de ikke sandsynliggøre, at de to synspunkter, som Johnson mener sig oppe imod (objektivisme og dekonstruktivisme), er undermineret. Den lakoff-johnsonske empiri er mere et udtryk for en hypotese om, hvorledes værdier og betydning har grundlag i vores kroppe mv., og den er bygget op på en hypotese om, hvilke systemer, der er i sproget. Johnsons formulering er så generel, at det er svært at se, hvorledes hans såkaldte empiri kan kædes sammen ikke blot med vores kropserfaringer, men også med så forskellige kategorier som hjernens struktur og den kulturelle omverden.

Det er sågar svært at se, hvorledes vi skulle kunne tale om hjernens struktur som noget ydre, hvis vi tager Lakoff og Johnson på ordet, for så

ville vi alene kunne forstå hjernen via det sprog, som vores hjerne og krop i forvejen direkte havde udspring i, og vi ville ikke kunne afgøre, om den hjerne, vi så og forstod, var hjernen udefra eller hjernen indefra, idet det sprog, vi talte om og forstod hjernen med, var bestemt af hjernen og kroppen. Det er en problemstilling, der ikke er meget forskellig fra Descartes' koglekirtelproblematik, og der er mindst lige så meget selvsving i den.

Den empirisme, Lakoff og Johnson taler om i citatet, må ses som hypoteser, og den har etableret sig som en tradition. Der er ikke tale om, at Lakoff og Johnson har modbevist nogle traditioner. De har talt om, at disse traditioner har kunnet modbevises. Det kan de givetvis på nogle punkter, men Lakoff og Johnson har etableret et tyndt grundlag, der netop ikke har bevist noget. For at kunne præcisere en kritik af den tradition, som Lakoff og Johnson taler om, må der først brydes med den lakoff-johnsonske metodik, dvs. tekstpoesitraditionen.

3.3. Strukturer i metaforerne

Der har inden for de sidste ti år været en stadig større tendens til at se større strukturer og større systemer bag metaforerne. Metaforerne ses ikke i så høj grad som enkeltstående størrelser. Metaforerne indeholder to led, som er blevet betegnet dels tenor og vehikel, dels primært og sekundært led. Her anvendes betegnelserne **mål** og **kilde** for de to led, altså det objekt, der tales om, og det område eller scenario, dette objekt indskrives i. Det er ikke i så høj grad et spørgsmål om, hvorledes de to led i fx *Peter er en ulv*, nemlig *Peter* og *ulv*, **interagerer** med hinanden. Det er mere et spørgsmål om, hvorledes *Peter* indskrives i et helt system af viden om, hvad ulve – og andre dyr – kan og gør. Dette struktursynspunkt er ikke kun noget, som man nyligt har arbejdet med inden for den kognitive semantik, men man har også arbejdet med det inden for semantik generelt. Peirce (1995, 114) skriver således – ud fra en mere traditionel semantisk tradition - at det at kalde en mand en *ulv* vækker et koordineret sæt af begreber eller kategoriseringer, hvori *ulv* spiller en rolle. Manden impliceres alt efter situationen at have rovdyrsegenskaber eller andre egenskaber, der hører til kategorien ulv. Han giver et mere detaljeret eksempel, idet han henviser til Minskys og Schanks